

ERKIN TURISTIK HUDUDLARNI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH VA BOSHQARISHNING ISTIQBOLLARI.

Toshkent amaliy fanlar universiteti, Tarmoqlar iqtisodiyoti va buxgalteriyasi kafedrası, Turizm fanlari o'qituvchisi, *Sadinova Nozima Gulamovna*

Annotatsiya: Mazkur tadqiqotda erkin turistik hududlarni tashkil etish va yurtimizdagi turistik salohiyatga ega hududlarni aniqlab ularni yanada turizm sohasida barpo qilib, ulardan turizm maqsadlarida foydalanishkeng yoritilgan. Bunday hududlarni tashkil etish iqtisodiy o'sish va yanggi ish o'rinlarini yaratish va mintaqaviy rivojlanish uchun samarali vosita hisoblanishi yoritilgan. To'g'ri tashkil etilgan erkin turistik hududlar turizm rivoji, xorijiy investitsiyalar va barqaror mintaqaviy taraqqiyotning kuchli omiliga aylanishi mumkinligi yoritilgan. Erkin turistik hududlarni tashkil etishda viza rejimi soddalashtirilganligi va xorijiy investitsiyalarning roli, turizm infratuzilmasini rivojlantirish asosiy vazifalardan ekanligi haqida ham ta'kidlab o'tilgan.

Kalit so'zlar: erkin turistik hudud, xorijiy investitsiya, iqtisodiy o'sish, turizm infratuzilma,

KIRISH

Zamonaviy dunyoda turizm global iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismiga aylangan bo'lib, ko'plab davlatlar uni iqtisodiy taraqqiyotning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida rivojlantirmoqda. Ayniqsa erkin turistik hududlar (ETH) yaratish orqali mamlakatlar o'z turistik salohiyatini oshirish, yanggi ish o'rinlarini barpo etish imkoniyatlariga ega bo'ladi. Erkin turistik hudud bu davlat tomonidan maxsus ajratilgan hudud bo'lib, unda turizmni rivojlantirish uchun alohida imtiyozlar va yengilliklar beriladi. Masalan bu soliq, bojxona, investitsiyalarda o'z aksini topadi. Erkin turistik hududni tashkil etishdan maqsad:

- Turizmni tez sur'atlarda rivojlantirish
- Yanggi ish o'rinlarini yaratish
- Hudud iqtisodiyotini kuchaytirish
- Xorijiy turistlar oqimini oshirish
- Valyuta tushumlarini oshirish
- Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantiradi
- Xalqaro imidjini yaxshilaydi
- Turizm madaniyatini yanada oshirish

O'zbekistonda tarixiy shaharlarda va dam olish maskanlarida turizmni rivojlantirish maqsadida erkin turistik hududlar tashkil qilinib kelinmoqda. Shular qatorida 2018-yil tashkil qilingan "Chorvoq" ETH, shuningdek, "2017-2019-yillaradagi Buxoro shahri va Buxoro viloyati sayyohlik imkoniyatlarini jadallik bilan rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risi"dagi qarori asosida "Boqiy Buxoro nomli erkin turistik hudud barpo etilishi, "Samarqandda Samarqand city ETH tashkil qilinish rejasi amalga oshirilgan va hozirda aholi va xorijiy turistlar uchun xizmat ko'rsatib kelinmoqda. Ma'lumki, Amir Temur ko'chasining ikki yonida qariyb 14 gektar maydonda "Samarqand city" bunyod etilgan. Qoraqalpog'iston Respublikasi Mo'ynoq tumanini turistik markazga aylantirilganligi ham e'tirofga loyiq. Bu tumanda "Muynak city sentr" savdo-turizm majmuasi loyiha doirasida mehmonxona, Kitoblar dunyosi, sovg'alar kioski, fitness Markazi, go'zallik saloni, optika, internet kafe va kutubxonalarni qurilishi turizm infratuzilmaga ijobiy ta'sir qiladi. Tahlil qilib shuni aytish mumkinki yanggi qurilgan mehmonxona "Ipak yo'li" mehmonxonasi, savdo va ko'ngilochar muassasalar, jumladan, amfiteatr, bouling klublar, karaoke-

barlar, kafe va restoranlar faoliyati turistlarni mamnun qilib kelmoqda va shu bilan bir qatorda yanggi ish o'rinlari bilan aholi band qilindi.

Erkin turistik hudud (ETH) - bu davlatlararo kelishuvlarga yoki maxsus qonunlarga muvofiq, turizm faoliyati bilan shug'ullanish uchun soliq, moliya, huquqiy imtoyozlarga ega bo'lgan, sharoitlar joriy qilinadigan, "Xavfsiz turizm" talablariga javob bera oladigan muayyan turistik hududdir. Davlat tomonidan erkin turistik hududning huquqiy maqomi maxsus qonunlar yoki qarorlar orqali aniq belgilanishi lozim. Birinchi o'rinda viza va chegara tartiblarini soddalashtirishga e'tibor qaratish lozim. Vizasiz kirish, elektron viza yoki chegara orqali viza berish kabi choralar sayyohlar oqimini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, 2025-yil 1-iyundan Bahrayn, Quvayt va O'mon fuqorolari uchun O'zbekiston hududiga kirgan kundan e'toboran 30 kunlik muddatga vizasiz rejim belgilandi. Prezidentimizning "Chorvoq erkin turistik zonasini tashkil etish to'g'risida"gi farmoni ko'p jihatdan Toshkent viloyati hududida turistik zonani yaqin kelajakda yuksak darajaga ko'tarish va unga tashrif buyuruvchi sayyohlar sonining oshishiga, pirovardida mamlakat taraqqiyoti va xalqimiz daromadlarining oshishiga zamin yaratadi.

Mamlakatimizda tashkil etilayotgan ETHlarning muhim vazifalari quyidagilar deb hisoblaymiz:

- Xalqaro va milliy karoitlarni jalb qilish;
- Mamlakat va mintaqaning byudjetiga valyuta tushumlarini o'sishi;
- Mintaqaviy iqtisodiyotni rivojlantirish va modernizatsiya qilish;
- Nafaqat turistik, balki u bilan bog'liq boshqa sohalarning ham iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantirish;
- Rivojlangan xorijiy va mahalliy texnologiyaarni jalb qilish;
- Aholi bandligini oshirish, yanggi ish o'rinlarini yaratish;
- Cheklangan milliy resurslardan foydalangan holda hududlarni rivojlantirishni jadallashtirish;
- Boshqaruv texnologiyasi uchun jahon talablariga yo'naltirilgan boshqaruv madaniyatini tarbiyalash;
- Tashkilotchilik boshqaruv, moliya sohalarida jahon tajkribasini o'rgansih, va amaliyotga joriy qilish hisobiga yuqori malakali xodimlar qatlamini yaratish vahokozo...

Shu o'rinda dunyodagi eng mashhur ETH misollar keltiradigan bo'lsak:

- United Arab Emirates-Dubay ETHlari
- China -Hainan xalqaro turizm zonasi
- Egypt-Sharm El Sheikh
- Turkey-Antalya turizm hududi

O'zbekiston fuqorolari ko'proq tashrif buyuradigan Turkiyadagi asosiy erkin turistik hududlar Antalya, Bodrum va Istanbul shaharlarida joylashgan. Turkiyada 2023-yilda 56,7 million xalqaro turist qabul qilgan va turizm daromadi 54,3 milliard dollarni tashkil etadi. Antalya 2023-yilda record darajada-15,7 milliondan ortiq turistni qabul qilgan. 2024-yilda esa Antalyaga kelgan turistlar soni 17 millionga yaqinlashgan. Bu ko'rsatgichlardan bilish mumkinki Erkin turistik hududda turistlar soni yildan yilga oshganligini ko'rishimiz mumkin.

Erkin turistik hududga qanday loyihalar kerak? Erkin turistik hudud (ETH) ishtirokchisiga aylanish va u yerda o'z loyihasini amalga oshirish uchun 11 ta majburiy me'zonga javob berishi kerak. Shu o'rinda talablarning bir qismi ijtimoiy tomonga yo'naltirilganligini qayd etib o'tishimiz kerak. Masalan yanggi ish o'rinlarini tashkil qilish zarur. Bunda ularning soni ma'muriy kengash

tomonidan belgilanadi, 10 %i-Kasaba uyushmalari Federatsiyasi Kengashi ro'yhatlari bo'yicha ehtiyojmandlar uchun kvota. Tashkil etiladigan tashkilot xodimlari shtatining kamida 95%i O'zbekiston fuqorolari bo'lishi kerak, ularga stajirovka o'tash hamda malaka oshirish imkoniyati yaratiladi. ETHda loyiha joylashtirish masalasini hal etish paytida, yuqorida sanab o'tilganlardan tashqari, quyidagilar ahamiyatga ega:

- investitsiyalarni muassislarning o'z mablag'lari va ular tomonidan O'zbekistonning davlat kafolati taqdim etilmasdan jalb qilingan kreditlar hisobidan amalga oshirish;
- investorning moliyaviy layoqatliligi, texnik va texnologik bazaning mavjudligi;
- investitsiya loyihasi amalga oshirilishining maqsadga muvofiqligi (investitsiya loyihasini qulay joylashtirish, tashkil etiladigan ish o'rinlarini soni, hudud va umuman sohadagi infratuzilma o'zgarishlariga ta'sir ko'rsatish, ishlab turgan quvvatlardan foydalanish, zarur infratuzilmaning mavjudligi);
- investitsiya loyihasida xalqaro standartlarga mos bo'lgan menejment tizimining mavjudligi;
- investitsiya loyihasida xalqaro standartlarga mos bo'lgan menejment tizimining mavjudligi;
- asbob-uskunalar va texnologik liniyalar ro'yhati ko'rsatilgan holda, energiya tejaydigan zamonaviy tizimlar va texnologiyalar mavjudligi haqida ma'lumotlar.

To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish nazarda tutilgan, jahondagi yetakchi mehmonxona tarmoqlari va umumiy ovqatlanish tarmoqlari brendlarining mezonlariga mos kelgan, shuningdek xodim sifatida yurtdoshlarimizni jalb etishni ko'zda tutadigan loyihalarga ustunlik berila boshlandi. ETH ishtirokchilari bo'lgan tadbirkorlik sub'yektlari erkin iqtisodiy zonalar ishtirokchilari uchun barcha imtiyoz va prefensiyalardan to'liq foydalanadilar

2024-yilda O'zbekiston Respublikasida erkin turistik hududlarni rivojlantirish bo'yicha qator muhim qarorlar qabul qilindi va amaliy ishlar olib borildi. 2024-yil 5-dekabrda Prezident qarori bilan Qashqadaryo viloyati Shaxrisabz tumanida 2,9 ming gektar maydonida "G'elon turistik-rekreatsion zonasi" tashkil etildi. Ushbu hudud xalqaro umummavsumiy kurort sifatida rivojlantirilishi rejalashtirilgan bo'lib, hududda zamonaviy turistik infratuzilma barpo etilishi ko'zda tutilgan. Toshkent viloyatining Chimyon-Chorvoq kurort-rekreatsiya zonasi chegarasida tashkil etilgan ushbu erkinturistik hudud doirasida 2024-yilda "Ugam-River" turistik majmuasining qurilishi boshlandi.

Xulosa qilib shuni ayta olishimiz mumkinki, erkin turistik hududlar nafaqat turizmni rivojlantirish, balki mamlakatning umum iqtisodiy o'sishiga ijobiy ta'sir o'tkazadi. Erkin iqtisodiy zonalar iqtisodiy barqarorlik, yanggi ish o'rinlarini yaratish va milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu o'rinda, erkin turistik zonalarini samarali boshqarish va ularda ekologik barqarorlikni ta'minlash zaruriyati mavjud. Bu erkin turistik hududlar kelajakda istiqbolli barqaror hududlar rivijini beradi va turistlar oqimini yanada ko'payishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 28-fevraldagi "Qoraqalpog'iston Respublikasi Mo'ynoq tumanini 2017-2018 yillarda iqtisodiy rivojlantirish va bandlikni ta'minlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 19-maydagi "2017-2019-yillarda Buxoro shahri va Buxoro viloyati saayyohlik imkoniyatlarinin jadallik bilan rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. 2980-son. 2017-yil 19-may
3. Kuznetsov A. Svobodniy zoni i natsionalnaya ekonomika/Mirovaya ekonomika mejdunarodniye otnosheniya. -1990. -N12. -C.24; Ribakov C.A., Orlova N.A. Osobiye ekonomicheskije zoni v Rossii. -M: